

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10978206>

XALQARO HUQUQDA AYOLLAR HUQUQLARI

Usmonov Durbek Qahramonjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Fuqarolik va biznes huquqlari fakulteti talabasi

e-mail: durbekusmonov6@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada xalqaro huquqda ayollar huquqlari qandayligi, ularning o'z huquqlarini amalga oshirishlaridagi yengiliklar va to'siqlar hamda oldingi va hozirdagi huquqlari hadiqa ma'lumot berib o'tiladi. Shu bilan bir qatorda, ularning milliy qonunchilikdagi huquqlari hamda umumiy huquq (Xalqaro huquq)da ularga qanday imkoniyatlar, huquqlar va dunyo davlatlarida ayollarga nisbatan qanday munosabatda bo'lishlik va ularga berilgan huquq bo'yicha ma'lumotlar beriladi. Ayollar huquqlari qanday turdagi hujjat, konstitutsiya va boshqa ahamiyatli deklaratsiyalarga kiritilganligi va davlatmiz, O'zbekiston Respublikasida ayollar huquqlarini ta'minlash va bu bo'yicha qanday xalqaro tashkilotlar va deklaratsiyalar qabul qilganligi to'g'risida muhokama va mulohazalar keltiriladi.*

***Kalit so'zlar:** Xalqaro huquq, Ayollar huquqlari, deklaratsiya va hujjatlar, huquqlarning dunyo davlatlaridagi o'rni, huquqlarning davrlar kesimidagi holati.*

ПРАВА ЖЕНЩИН В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Усманов Дурбек Кахрамонджон угли,

студента факультета «Гражданского и предпринимательского права»

Ташкентского государственного юридического университета

***Аннотация.** В этой статье представлена информация о том, каковы права женщин в международном праве, преимуществах и препятствиях при осуществлении их прав, а также их предыдущих и нынешних правах. Кроме того, дается информация об их правах в национальном законодательстве и общем праве (Международное право), какими возможностями и правами они обладают, как относятся к женщинам в странах мира и предоставленные им права. Приводятся обсуждения и мнения о том, в каких документах, конституциях и других важных декларациях включены права женщин, а также об обеспечении прав женщин в нашей стране, Республике Узбекистан, и какие международные соглашения и декларации приняты в этой связи.*

***Ключевые слова:** Международное право, Права женщин, декларации и документы, место прав в странах мира, состояние прав в период.*

WOMEN'S RIGHTS IN INTERNATIONAL LAW

Usmanov Durbek Kahramonjon ugli,

Student «Faculty of Civil and Business Law»

Tashkent State Law University

Abstract. *This article provides information on what women's rights are in international law, the benefits and obstacles in the exercise of their rights, and their previous and current rights. In addition, information is given on their rights in national legislation and common law (International Law), what opportunities and rights they have, how to treat women in the countries of the world and the rights granted to them. Discussions and opinions are given about what kind of documents, constitutions and other important declarations women's rights are included in, and about the provision of women's rights in our country, the Republic of Uzbekistan, and what international agreements and declarations have been adopted in this regard.*

Keywords: *International law, Women's rights, declarations and documents, the place of rights in the countries of the world, the status of rights in the period.*

KIRISH

Hozirgi davrda ko'plab rivojlangan va endigina rivojlanayotgan davlatlarda xotin –qizlar huquqlarini xalqaro huquq darajasiga olib chiqish va ularning erkaklar bilan xoh ta'limda, xoh ish jarayonida, xoh siyosiy, xoh ijtimoiy tomonlardan bir xil huquqqa ega bo'lishini ta'minlash bo'yicha ko'plab ishlar olib borilmoqada . Bunda ayollarga va qizlarga nisbatan e'tiborni kuchaytirishning asosiy sabablari bu- ayolar va qizlarga nisbatan noqonuniy ravishda orqasidan kuzatib yurish, gap otish, ularga nisbatan beodob shakilda tegajaklik qilish, nomusiga tegish , ish va o'qish davomida tazyiq va zo'rvonlikka uchrashi, lavozim va ish haqini belgilashda diskriminatsiyaga yo'l qo'yilishi shuningdek ularning shaxsiy surat va videolarini ularning roziligisiz tarqatish kabi yoqimsiz va adolatsizlikka chek qo'yish maqsadida ayollar huquqlarni xalqaro huquq darajasiga olib chiqish yuzasida harakatlar olib borilmoqada.

Material va metodlar

Maqolada ayollarga va qizlarga nisbatan ish va o'qish joylarida diskriminatsiyaga uchrashlari va ularga nisbatan jismoniy ravishda zo'rvonlik va nomusiga tegish kabi salbiy ishlar qilinishi va bunday holatlarga chek qo'yish maqsadida, xotin - qizlar huquqlari qonunchilikka kiritildi va qanday ishlar yangiliklar kiritilgan bo'yicha muntazam sayit yoki tashkilot bo'lmaganligi sababli, dunyo bo'yicha ayollar huquqlarini himoya qilish va gender tengligini yuqori ta'minlanadigan

davlatlar reytingi yuritiladigan saytdan keltirilgan statistika ma'lumotlar bo'yicha mulohazalar keltirildi.

Maqolada asosan Butunjahon tashilotlar va davlatlar *doirasidatuzilgan deklaratsiya, Xalqaro Konvensiyalar, Birlashgan Millatlar tashkiloti xartiyasi, Xalqaro hujjatlar, dunyo davlatlari konstitutsiyalari, fondlar* keltirgan normalarni tahlil qilish bilan birga O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonun hujjatlari va mavzuga daxldor amaliy materiallar tadqiqot manbasi bo'lib xizmat qiladi. Mamlakatimiz va chet el davlatlari mutaxassis fikir-mulohazalari, yechimlari va xulosalari, shu jumladan xalqaro huquq va xotin-qizlar huquqlariga doir qarashlar, shuningdek mantiqiy, rasmiy-yuridik, qiyosiy-huquqiy metodlardan keng foydalanildi.

Tadqiqot natijalari

Xalqaro huquqda ayollar huquqlarini erkaklar bilan teng ravishda ta'minlash yuzasidan ko'plab hujjat, deklaratsiyalar, va konvensiyalarqabul qilindi. Ayollar huquqlarini himoya qilish bo'yicha eng muhimlaridan biri bu - **Ayollar uchun global fond (GLOBAL FUND for WOMEN)** bo'lib bu fond foyda keltirmaydigan mablag'larni ayollar huquqlarini va qo'llab quvatlash maqsadida **1987-yilda Frensis Kissling** tomonidan **Yangi Zelandiyada** tashkil etilgan .Bu fondning bosh qarorgohi hozirda **San-Fransiskoda** joylashgan va bu hozirgda dunyo bo'yicha qiynalgan yoki ta'lim olish niyati bor ammo mablag'i yo'q ayollar uchun **100 million** dollardan ko'proq grant va hayriya mablag'larini ajratgan. Shu bilan bir qattorda **2005-yil sentyabr** oyida **Jahon ayollari jamg'armasi** dunyodagi eng kata xayriya hisoblangan **«Legacy Fund»**ni yaratildi . Ayollar uchun Global jamg'arma xalqaro grant ajratadigan jamg'arma hisoblandi va bu fond ayollar huquqlarini ta'minlash va inson huquqlarida ayollar guruhlarini qo'llab-quvatlash va grant ajratadigan tashkilot sifatida o'rin egalaydi.

Ayollar uchun Global jamg'armani qo'llab-quvvatlovchi mablag'lar turli manba va davlatlar tomonidan to'planadi va ushbu mablag'lar ayollar rahbarlik qiladigan tashkilotlarga shuningdek iqtisodiy xavsizlik, sog'liq, xavsizlik, ta'lim,va ayollar yetakchi tashkiltlarga gender tengligini ta'minalsh va xotin qizlar huquqlari har tarafdama ta'minlash yuzasidan ajratiladi.

Qo'shimcha ravishda xotin-qizlarimizning bitta davlatda emas balki barcha davatlarda yani aniqroq qilib yozadigan bo'lsak bir ayol yoki qizning huquqlarini faqat o'zining davlatida emas balki chet el davlatlarida ham ta'minlanishi va ularga nisbatan hurmat qilinishi yuzasida qonun va hujjatlar qabul qilingan. Ushbu himoyachilar (*Deklaratiyasa, konvenstisya va boshqa hujjatlar*) misol sifatida **1995-yilda Pekinda** qabul qilingan **BMT ning IV Butunjahon konferensiyasida** qabul qilingan **«Pekin deklaratsiyasi»** yoki bo'lmasa **«Harakatlar platformasi» (The**

Beijing Declaration and Platform of Action), «*BMT Xartiyasi*», «*Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasi*», «*Ayollarning siyosiy huquqlari*», «*Nigohga rozilik to'g'risidagi konvensiya*», «*favquloda qurol to'qnashuvlarda ayollar va bolalarning himoya qilish to'g'risidagi deklaratsiya*» shuningdek «*ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakillariga barham berish to'g'risidagi konvensiya*», «*ayollarga nisbatan zo'ravonlikni bartaraf etish to'g'risidagi deklaratsiyalar*» misol bo'la oladi.

Ushbu yuqorida sanab o'tgan hujjatlarni qabul qilish shunchaki emas balki ba'zi davlatlarda xotin qizlarga nisbatan qo'llaniladigan majburiy nigoh, zo'ravonlik, kamsitilishlar ya'ni ularga nisbatan bir buyum sifatida qarashlar va siyosiy cheklanishlarni qisqartirish va ularning huquqlarini ham xuddi erkaklar singar teng bo'lishi va dunyo bo'ylab jaranglab yangrayotgan «*Gender tengligi*» ni qo'llab-quvvatlash, tashkilotlarda, korxonalarda va xotto davlat boshqaruvida ham faqatgina erkaklar qo'lida qolish emas balki ayollarga ham imkoniyatlar, huquqlar berilishini anglatadi.

Tadqiqot natijalari tahlili.

Ayollar huquqlarini ta'minlashni xalqaro huquq darajasiga olib chiqishda qanday ma'no bor? degan munosabatlar, fikirlar ko'plab ucharashi aniq.

Ayollar huquqlarini ta'minlashni global muammo darajasiga olib chiqish juda ham muhimdir chunki har qaysi demokratik davlatlarda ham xotin-qizlar huquqlarini ta'minlash bilan bog'liq muammolar bir talay va ushbu turdagi davlatlarga misol sifatida mamlakatimizni olishimiz mumkin. O'zbekiston Respublikasi hozirda *1 million* va unda ortiq ishsiz ayollar bo'lib, bunday turgan asosan doimiy ish o'rniga ega bo'lmagan ayollar kiradi, agar ushbu qatlamga mavsumiy ishlar bilan band ayollarni ham qo'shilsa ularning soni *2-2,5 millionga* yetadi.

Ushbu miqdor va raqamlarni oddiygina bir O'zbekistondagi ishiz ayollar timsolida ko'rmoqdamiz, agar biz qolgan barcha davlatlardagi ayollarga nisbatan zo'ravonlik va cheklovlarni qo'shadigan bo'lsak ushbu ko'rsatkich miqdori milliardga yetish mumkindir. Shu sababli bunday muammolarni kamaytirish maqsadida *Birlashgan Millatlar Tashkilotining Mingyillik Rivojlanish Maqsadlarida* qashshoqlikni kamaytirish bo'yicha aniq va lo'nda maqsad va vazifalar belgilab olingan, jumladan, ta'lim sohasida, mehnat sohasida gender tengligini oshirish maqsadlari belgilangan. Birlashgan Millatlar tashkiloti Ayollar taraqqiyoti notekis ekanligi va dunyo miqyosida ko'proq ayollar maktabdaligini, qizlar esa o'g'il bolalarga nisbatan maktabga kam borish holatlari ko'p kuzatilmoqda va saylanga lavozimda esa ayollar soni bir qancha oshgan bo'lsada ularni soni hali ham *21,8 %* tashkil etmoqdalar. Bundan tashqari, ming yillik maqsadlarida hali ham navbati kelmagan

(Ko‘rib chiqilmagan) ko‘plab sohalarda ayollar huquqlari paymol etilmoqda – ayollarga nisbatan zo‘ravonlik, jinsiy va reproduktiv huquqlaridan jinsi, irqi, tabaqasi yoki joylashgan o‘rni qarab ham allaqochon chetga surilgan ayollar ham uchramoqda.

Yuqorida aytib o‘tganimizdek xotin qizlar huquqlarini buzadigan holatlar – tana daxilsizligi, avtonomiya, jinsiy zo‘ravonlikdan xoli bo‘lish, ovoz berish, davlat lavozimlarini egalash, qonuniy shartnomalar tuzish. oilaviy qonunchilikda teng huquqlarga ega bo‘lish, ishlash, adolatli ish haqi yoki teng haq to‘lash bilan bog‘liq muammolar mavjud va ushbu muammolarni hal etish maqsadida yuqorida sanab o‘tkanimizdek hujjat va qonunlar qabul qilingan. **1945-yilda** qabul qilingan **Birlashgan Millatlar Tashkiloti Xartiyasi** ham eng muhimlaridandir va uning muqaddimasining o‘zi insonning asosiy huquqlariga, inson qadr-qimmatiga va erkaklar va ayolarning teng huquqlariga bo‘lgan ishonchini belgilaydi hamda ushbu nizomning **I – moddasi** – Milliy davlatlar o‘rtasida xalqaro hamkorlikka erishish va odamlarga nisbatan hurmatni targ‘ib qilish va rag‘batlantirish ularning jinsi, irqi, tili yoki diniga qarab kamsitilishiga yo‘l qo‘ymaslikdir, yoki bo‘lmasa Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi ham hamma yoqda ommalashgan ibora ya‘ni «**Gender tengligi**» iborasi anglatadi va asoslaydi (qanchalik kerak ekanligi). Ayollar huquqlarini ta‘minlash bo‘yicha yana birtashkolt mavjud bo‘lib bu-**Xotin-qizlar Kengashi** – ijtimoiy hayotimizdagi muhim organ hisoblanadi va ushbu organ xotin qizlarni huquqlarini hurmat qilish va xalqaro huquqda bunday turdagi huquqqa ta‘minlashni alohida bir muhim masala sifatid qarash bo‘yicha bir qancha vazifalarni qamrab oladi.

Vazifalari:

- tuman xotin-qizlar birlashmalarini ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va fuqarolik huquqlari bo‘yicha harakatlarda birlashtirish, voyaga yetmaganlarning va oila a‘zolarining noqonuniy xatti-harakatlarining oldini olish, joylardagi xotin-qizlar uyushmalariga amaliy yordam ko‘rsatish;

- xotin-qizlarning jamiyatdagi manfaatlarini va munosib mavqeini munosib himoya qilish, ularning ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy hayotdagi rolini oshirish.

- oilani mustahkamlash, onalikning ahamiyatini oshirish;

- bolalarni barkamol qilib rivojlantirish, moddiy va ma‘naviy ehtiyojlarini qondirish, vatanparvarlik va insonparvarlik g‘oyalarini tarbiyalash uchun qulay shart-sharoitlarni shakllantirishga ko‘maklashish.

- antisotsial harakatlarni amalga oshirishga yordam beradigan sabablar va shart-sharoitlarni aniqlashda ishtirok etish, huquqni muhofaza qilish organlarini xabardor qilish;

- bolalarning nazoratsiz qolishi va o‘smirlik davri jinoyatlarining oldini olishda ko‘maklashish;

- notinchlikning dastlabki bosqichida oilalarni aniqlash va barcha manfaatdor idoralar va muassasalar tomonidan salbiy holatlarni bartaraf etish bo‘yicha o‘z vaqtida chora ko‘rishda ishtirok etish;

- xotin-qizlar va bolalarning huquqlari va qonuniy manfaatlari buzilgani, voyaga yetmaganlar va noqonuniy xatti-harakatlar sodir etishga moyil bo‘lgan oila a‘zolarini aniqlash bo‘yicha ko‘rilayotgan chora-tadbirlar to‘g‘risida tuman rahbarini tizimli ravishda xabardor etish.

Shu bilan bir qattorda Xotin-qizlarning siyosiy huquqlari ko‘p cheklanishi va ularni davlat organlaridan birida rahbar lavozimiga qo‘yilmasligi va saylovlarda ovoz berish va nomzodlarini qo‘ya olmasliklari bo‘yicha cheklovlar borligi haqida ko‘p muzokaralar yuritidik, ushbu fikirlarga qarshi yani bunday huquqlar ham Xalqaro huquq sifatida olinishi va uni asoslantiradigan hujjatlar ham mavjudir . Ushbu hujjat - ***Ayollarning siyosiy huquqlari to‘g‘risidagi Konventsiya*** bo‘lib , u ***72 yil avval 1952-yil qabul qilingan va 1954-yilda*** kuchga kirgan bo‘lib. Ushbu konventsiya asosan ayollar hech qanday diskriminatsiyasiz barcha saylovlarda ovoz berish huquqiga ega ekanligini, ular hech qanday tartibda kamsitilmaydigan va ovoz berish huquqiga ega bo‘lishi va barcha ommaviy tashkil etilgan organlar saylovlarida saylanishi mumkinligini anglatadi va hozirda ushbu konventsiya erkaklar bilan teng maqomni ta‘minlash maqsadida qabul qilingan birinchi konventsiya hisoblandi.

Ushbu Xalqaro hujjatlar bilan bir qattorda mamlakatimiz O‘zbekiston Respublikasida ham xotin qizlar huquqlarini xalqaro huquq mezonlariga amal qilgan holda qattor qonun normalari qabul qilindi. Ushbu qonunlardan avvalo ***Konstitutsiyamizning 44-moddasi*** “Homilador yoki bolasi borligi sababli ishga qabul qilish rad etish yoki ishdan bo‘shatish, va ularning ish haqilarini kamaytirish qa‘tiyan man etilishi “ yoki ushbu qonuning ***58- modda*** o‘sha mashxur ibora Gender tengligi iborasini asoslaydi va xalqaro huquqda xotin qizlar o‘rni va huquqlari ustunligini anglatadi.

Xulosalar

Dunyo bo‘ylab xotin qizlar huquqlarini ta‘minlash bo‘yicha juda ham samarali ishlar va dasturlar qabul qilinmoqda bunday hujjat va qonunlar qabul qilishdan maqsad ayollarga nisbatan har qanday tajovuz va hurmatsizliklar shuningdek ularni ish va o‘qish joylarida diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik kabi masalalarni hal etish turadi. Shu sababli xalqaro huquqda ayollar huquqlari juda ham muhim hisoblandi, bu fikrimizga asos sifatida ***Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Pekin deklaratsiyasi*** va ***BMT xartiyasi*** kabi xalqaro tashkilot va davlatlar nizomi va qonunlariga

kiritganligidan bilsak bo‘ladi. Shu asnoda ayollarga faqat uy ishlarida yoki bolalarga qarashga qodir inson sifatida ko‘rish emas balki biror tashkilot yoki organ rahbari, har sohaning yetuk mutaxassisi sifatida ko‘rish va qadirlash lozimdir zeroki erkaklarsiz armiyani tassavur qila olmaganligimiz singari ayollarsiz ham hoytni tassavur qilib bo‘lmaydi .

REFERENCES

1. *«The convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against»(CEDAW)*
2. *1995-yilda Pekinda qabul qilingan «Pekin deklaratsiyasi» (Beijing Declaration).*
3. *«Ayollar uchun Global jamg‘armalar» (Global fund for Womon).*
4. *«BMT Xartiyasi».*
5. *«Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi» (Universal Declaration of Human Rights)*
6. *«Ayollarning siyosiy huquqlari to‘g‘risidagi konvensiya» (Convention on the political of women)*
7. *«Nigohga rozilik to‘g‘risidagi konvensiya» (Convention on Sudden Consent)*
8. *«Favquloda quroli to‘qnashuvda ayollar va bolalarning himoya qilish to‘g‘risidagi deklaratsiya».*
9. *«Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakillariga barham berish to‘g‘risidagi konvensiya» (Declaeation on the Protection of Women and Children in Emergency Armed Conflict. Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women),*
10. *«Ayollarga nisbatan zo‘ravonlikni bartaraf etish to‘g‘risidagi deklaratsiya» (Declaration on the elimination of violence against women)*
11. *«Harakatlar Platformasi» (The Beijing Declaration and Platformas of Actio)*
12. *«O‘zbekisotn Respublikasi Konstitutsiyasi» (Constitution of the Republic of Uzbekistan.*
13. *«O‘zbekiston Respublikasining Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risidagi qonuni» (The Law of the Republik of Uzbekistan on Protection of Women from Harassment and Violence)*
14. *«Ayollarning siyosiy huquqlari to‘g‘risidagi qonun» (Law on political rights of women) (1952-yili 20-dekabrda , New-yorkda qabul qilingan)*
15. *«Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risidagi qonun» (Law on guarantees of equal right and opportunities for women and men)*